

ANADOLU BASININDA İSTİKBÂL GAZETESİ

Dr. Hüseyin BULUT*

ÖZET

Birinci dünya savaşı galiplerinin Türkiye'yi bölme ve parçalama teşebbüsleri bölgesel tepkileri doğurmuştur. Trabzon ve havalisinde de yeniden gündeme gelen Pontus-Rum devleti kurulması fikirlerinin gelişmesi ve çetecilik hareketlerinin bu bölge insanına zulüm etmeye başlamasıyla bölgede müdafaa-i hukuk cemiyetleri kurularak yre insanının Őuurlandırılmasına alışmıştır. Bu çalışmayı destekleyen yayın organlarından birisi de İstikbâl gazetesidir.

İstikbâl gazetesinin Anadolu basınındaki nemi Milli Mücadele esnasındaki etkili yayınlarıyla görülmektedir.

Türk milletinin elinde kalan son toprak parçasını da kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı o buhranlı günlerde bu toprakları vatan yapmada katkısı olan her hareketi minnetle anmak bizler için bir kadirşinaslık olmalıdır.

Trabzon ve havalisi, Birinci Dünya Savaşı galiplerinin Türkiye'yi bölme ve parçalama teşebbüslerine karşı ilk tepkilerin başladığı, milli kurtuluş hareketinin temel taşları olan ilk mahalli cemiyetlerin kurulduğu bölgelerimizden biridir. Milli kurtuluş hareketleri, Türk milletinin tarihinden gelen özelliklerine uygun olarak yurdun hemen her köşesinde olduğu gibi, burada da kendisini göstermiştir. İşte, İstikbâl gazetesini söz edilen milli Őuuru canlı tutma faaliyetlerinin bir yansımaları olarak çıkarılmış önemli bir gazetedir¹. Trabzon'daki hareketlilik, gerek Rumların tarih boyunca devam edip gelen devlet kurma ideallerinin bu devrede iyice alevlenmesi, gerekse Trabzon'un ölüm kalım mücadelesi verdiği iki yıllık Rus esareti ve muhâceret hayatından sonra çok daha dikkat çekmektedir.

Bilindiği gibi, Karadeniz üzerinde hak iddia eden Rumlar, bu bölgede "Pontus" adında bir devlet kurmaya çalışmaktadır. Birinci Dünya Savaşına kadar Pontus-Rum Devleti'nin kurulması sadece bir fikir halindeyken, I. Dünya Savaşıyla birlikte ilk defa Rusya'nın ve Rusya'daki Yunan siyasi memurlarının girişimleriyle bu fikir çetecilik hareketleri Şeklinde uygulamaya dnştrlmştir. Trabzon'da Yunan ve Pontus hareketi özellikle Rus işgali sırasında açığa çıkararak, kısmen silahlı

* Erzurum Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü ğretim yesi.

¹ Demircioğlu, Asuman, Faik Ahmet (Barutçu) Bey ve İstikbâl Gazetesini (1918 yılı sonu ve 1922 yılı), (Yayımlanmamış doktora tezi) Erzurum, 1998, s.32.

olan Rum köylüleri tamamen silahlanıp, Rus subaylarının komutasında Müslümanları öldürmeye, köylerini yağmalamaya ve yakmaya başlamışlardır. Ayrıca Rusya'daki Rumlar ile daha önce Anadolu'dan Rusya'ya giderek yerleşen tüccar Rumlar da Kafkasya ve Batum'da toplanarak, Rus Ordusunda yetişmiş Rum asıllı subaylardan General Anonya komutasında bir tümen oluşturmuşlardır. Bir Pontus hükümetinin kurulması için Trabzon ve havalisine çıkarılacak olan bu tümen, Bolşeviklerin Kafkasya'yı işgalleri üzerine dağılmak mecburiyetinde kalmış, ancak geriye kalanlar Türk topraklarına geçerek içteki çetelerin komutasını üzerlerine almışlardır². Rusya'daki teşkilata İngiliz ve Fransızların verdiği destek, Amerikan Konsolosunun konuyla ilgili haberleşme çabaları, giderek Rusya'daki bu faaliyetleri hızlandırmış, böylelikle Batum'da Pontus Milli Meclisi'nin kurulması gibi bir sonuç ortaya çıkmıştır. Trabzon ve havalisinde işgal döneminde ortaya çıkmış olan Pontusculuk hareketi, Rusların geri çekilmek mecburiyetinde kalmaları ve bölgede Türk egemenliğinin yeniden kurulmasıyla faaliyetlerini gizlice sürdürmüş³, Rusların himaye ve desteğini alan Ermenilerle birlikte Türk halkına zulmetmeye devam etmişlerdir. Kısaca, Pontusçular, eski gizli çalışma usullerine dönerek kilise, okul, ticarethane ve kulüplerde faaliyetlerini sürdürmüşlerdir⁴.

Pontus meselesinin doğması, Türk yönetiminin baskı ve şiddetinden değil, dış mihraklı iki faktörden kaynaklanmaktadır. Bunlardan biri kilisenin taassubu, diğeri Avrupalıların entrikalarıdır. Aslında Pontus Rum devletinin kurulması, Megalo İdea (Büyük Ülkü)'de ifadesini bulan Yunan emperyalizminin hedefleri arasındadır. Türklerin bir iç gaile veya bir dış tehlikeyle karşılaştığı sırada harekete geçmeyi anânevi bir politika haline getirmiş olan Yunanistan bu konuda yalnız değildir. Türklerin mabetlere karşı duyduğu saygıyı istismar edip, her türlü yıkıcı faaliyeti göstermekte olan Patrikhâne ve kapitülasyonlardan yararlanarak serbestçe hareket etme imkanı bulan yabancı okullar ve misyonerlik kuruluşları da Yunanistan'ın yanında yer almıştır. Başta Yunanistan ve Patrikhâne olmak üzere bu gaye etrafında çalışan diğer bütün kuruluşların görevi, Türkiye'de yaşayan Rumları ayaklandırmak ve ülkede karışıklık çıkararak Avrupa'nın müdahalesini sağlamaktır. Böyle bir müdahale doğuda yeni siyasi ve iktisadi çıkarlar peşinde koşan Avrupa devletlerinin siyasetleriyle de uyumaktadır⁵.

Karadeniz bölgesinde yaşayan Rumların, Pontus adında bir Rum Devleti kurma düşüncesi, I. Dünya Savaşı bitince ağırlık kazanmaya başlamıştır⁶. Pontus meselesi Mondros Mütarekesinden sonra da yine aynı güçler tarafından aynı metotlar ile ortaya atılmış, sömürgeci devletlerin çıkarlarına hizmet ettiği süreçte de canlı tutulmaya çalışılmıştır⁷. Kaldı ki Pontusçular, Mondros Mütarekesinin

² Pontus Meselesi, Ks.1. Matbuât Müdüriyet-i Umumiyesi Yayını, 1338, s.108.

³ Sebahattin Özel, Milli Mücadele'de Trabzon, Ankara 1991, s.33.

⁴ Pontus Meselesi, Mukaddime kısmı, s.48

⁵ Özel, Milli Mücadele'de Trabzon, s.34.

⁶ Sinan Akşin, İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, I, İstanbul, 1992, s. 241.

⁷ Özel, Milli Mücadele'de Trabzon, s.35.

imzalandığı günlerde Batum'dan İstanbul'a kadar uzanan Karadeniz sahillerinden başlayarak, iç kısımlarda Çorum, Tokat, Gümüşhane'ye doğru Samsun, Bafra, Çarşamba, Terme, Kavak, Amasya, Merzifon, Ladik, Köprü, Gümüşhacıköy, Erbaa, Niksar, ve Tokat çevresinde mezalim yaparak Müslüman halkı katletmeye başlamışlardır⁸.

Mütareke döneminde Pontus projesinin dayandığı temel unsurlardan biri de Trabzon ve yöresinde Kafkasya'dan, Rusya'nın Karadeniz sahillerinden ve Anadolu'nun diğer bölgelerinden Rum göçmenler getirerek iskan etmek, böylece bölgede nüfus üstünlüğü sağlamaktır. Bu husus şüphesiz Rumların bölge üzerindeki iddialarına ciddi yetki kazandırabilmelerinin bir yolu olarak görünmüştür⁹. Bütün bu teşebbüslerde yerli Rumlar Yunan hükümetiyle resmen işbirliği yaparak onların bütçesinden, Pontus Teşkilatına nakit para yardımında da bulunmuşlardır¹⁰.

18 Ocak 1919'da açılan Paris Barış Konferansı'nda Türkiye topraklarının parçalanması ve paylaşılması gündeme geldiğinde Trabzon üzerinde Ermeni emellerinin de bulunduğu anlaşılmıştır¹¹. Emperyalist devletlerin desteğinden ve Türk Milletinin içinde bulunduğu olağanüstü şartlardan yararlanmak isteyen Ermenilerin, Paris barış Konferansı'na verdikleri muhtırada, bağımsız bir Ermenistan için talep edilen topraklar arasında Trabzon'da bulunmaktadır. Gerçekte ise Ermenilerin bu iddiaları doğu bölgesi üzerindeki iddialarından daha gayri ciddidir. Zira bu bölgede Ermeni nüfusunun oranı, doğu illerindeki azınlık Ermeni nüfusundan daha da düşüktür. Bu durumun farkında olan Ermeniler çetecilik faaliyetlerinde bulunarak nüfus üstünlüğünü elde edebilmek için gayret göstermişler, Karadeniz bölgesine dışarıdan göçmen getirterek Ermeni nüfusunu arttırmaya çalışmışlardır.

Ermeniler'in bu faaliyetleri, kendilerini Pontusçu Rumlarla karşı karşıya getirmiştir. Çünkü, Yunanlılar, Yunanistan'a uzaklığı sebebiyle buranın Yunanistan'a bağlanmasından çok, ayrı bir devlet haline gelmesini düşünmektedir¹². Batı Anadolu'ya ait planları olan ve Ermenilere karşı lütufkarlığı ile bilinen Venizelos, Ermenilerin hasret çektiği "Denize Çıkış"ı temin için "Trabzon vilayetini Ermenilere bırakacağını" söylemiş,¹³ barış konferansına verdiği muhtırasında, Trabzon konusunda Ermeniler lehine feragat ederek kendisini ziyarete gelen İstanbul Rum Patrik vekili Dioteos'un başkanlığındaki heyete, Ermenilerle Rumlar arasında doğabilecek anlaşmazlıklardan Türklerin yararlanacağını, bu sebeple böyle bir mücadeleden daima kaçınmak gerektiğini hatırlatmıştır¹⁴.

⁸ Necati Fahri Taş, Nurettin Paşa ve Tarihi Gerçekler, İstanbul, 1997, s.111-112.

⁹ Özel, Milli Mücadele'de Trabzon, s.45.

¹⁰ Taş, Nurettin Paşa ve Tarihi Gerçekler, s.115-116.

¹¹ Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, VIII, Ankara, 1983, s.326.

¹² Akşin, İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, s.241.

¹³ Gotthard Jaeschke, Kurtuluş Savaşı ile ilgili İngiliz belgeleri (Çev. Cemal Köprülü), Ankara, 1991, s. 56.

¹⁴ Özel, Milli Mücadele'de, Trabzon, s.49.

Ancak Venizelos'un bu beyanları, Pontus davasını gerçekleştirmek için gayret gösterenlerce olumlu karşılanmamıştır. Bu konuda Şubat 1919 yılı sonunda "Pontus Milli Ligası Başkanı" Occonomos bir mektubunda:

"Helen Hükümeti'nin Ermeni dostlarımıza Trabzon'u vadetmiş olmaları mümkündür. Fakat biz milletlere ayrı ayrı mukadderatlarını bizzat tayin etmeleri hakkını tanıyan muhtelif Demokrat Devletlerin kabul ettikleri prensiplere uymayan bir hal suretine karşı bütün gücümüzle protesto ediyoruz. Ermeni dostlarımız Trabzon vilayetinde pek ufak bir azınlık teşkil etmektedirler."¹⁵ şeklinde görüşlerini belirtmiştir.

Pontuşçular, Trabzon'da yayımlanan iki Rum gazetesinde Pontuşçuluk propagandası yapıp, Yunanlıların iddialarını pervasızca açıklamışlar, 4 Martta Pontus gazetesinin ilk sayısında Trabzon vilayetinde bir Rum Cumhuriyeti'nin kurulması için çalışılacağını duyurmuşlardır¹⁶. Pontuscu Rumların bu faaliyetlerini araştırmak üzere Anadolu'ya gönderilen ve Rumların bu taşkınlıklarının sebebini İstanbul'a bildiren Mustafa Kemal Paşa'nın raporlarından da bu husus anlaşılmalıdır. Mustafa Kemal Paşa 1919 Mayısında Samsun'a vardktan sonra Pontus akımını Bab-ı Ali'ye şöyle bildirmiştir: "... Mütarekeden sonra bütün Rumlar her tarafta şımardığı gibi bu havalide Pontus hükümetinin kurulması gibi bir safсата etrafında toplanmış ve bütün Rum çeteleri muntazam bir program altında hemen tamamen siyasi bir şekle dönmüştür. Sancağı bütün Rumların çeteleriyle beraber siyasi maksatla Samsun'daki Rum Metropoliti Yermanos tarafından idare edilmekte olduğu katidir."¹⁷

Pontuşçuların bu faaliyetleri karşısında Karadeniz bölgesinin aslı sahipleri olan Türk halkı da çeşitli yollarla kendisini ve toprağını savunmaya çalışmıştır. Böylelikle ilk olarak Müdafaa-i Hukuk cemiyetleri kurulmuş, mevcut askeri birlikler vasıtasıyla Pontus meselesi üzerine gidilmiş, ayrıca basın yoluyla da halk şuurlandırılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda Trabzon'da çıkarılan "İstikbâl" gazetesi son derece önemlidir.

I. Dünya Savaşı'nın sona erip Mondros Ateşkes Antlaşmasının imzalandığı günlerde Anadolu'nun içine düştüğü çalkantılı durum Trabzon için de geçerlidir. Nitekim, Mustafa Kemal Paşa Nutuk'da Trabzon'un o günkü durumunu şöyle tasvir etmektedir.

"...Trabzon, Samsun ve bütün Karadeniz kıyılarında kurulan ve İstanbul'daki merkeze bağlı Pontus cemiyeti kolaylıkla ve başarıyla çalışıyor. Durumun korkunçluğu ve ağırlığı karşısında, her yerde, her bölgede birtakım kişilerce kurtuluş yolları düşünölmeye başlanmıştı. Bu düşünceyle girişilen çalışmalar bir takım örgütler doğurdu. Örneğin Edirne ve çevresinde Trakya-Paşeli

¹⁵ Jaeschke, Kurtuluş Savaşı ile ilgili İngiliz belgeleri, s. 57.

¹⁶ Akşin, İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, s.241.

¹⁷ Salâhi R. Sonyel, Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika. C.I , Ankara, 1987, s.39.

adlı bir dernek vardı. Doğuda Erzurum'da ve Elazığ'da, genel merkezi İstanbul'da olmak üzere Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuku Milliye Cemiyeti kurulmuştu. Trabzon'da Muhafaza-i Hukuk adlı bir dernek bulunduğu gibi İstanbul'da da, Trabzon ve Havalisi Ademi Merkezîyet Cemiyeti vardı. Bu dernek merkezinin gönderdiği delegeler, Of ilçesi ve Lazistan livasında şubeler açmışlardı."¹⁸

"... Karadeniz kıyılarındaki bölgelerde de bir Rum Pontus hükümeti kurulacağı korkusu vardı. Müslüman halkı Rumların boyunduruğu altında bırakmayıp yaşam haklarını ve varlıklarını koruma amacıyla Trabzon'daki birtakım kişiler ayrıca bir dernek kurmuşlardır. Merkezi İstanbul'da olan Trabzon ve havalisi Ademi Merkezîyet Cemiyeti'nin siyasi maksat ve gayesi adından da anlaşılmalıdır. Her durumda merkezden ayrılmak gayesini taşıyordu"¹⁹.

Trabzon'un o günlerdeki durumunu, atandığı 15. Kolordu komutanlığı görevine başlamak üzere Erzurum'a giderken, güzergahı üzerinde bulunan Trabzon'a uğrayan Kâzım Karabekir Paşa'da şöyle ifade etmektedir;

"Sevinçle artık Karadeniz'de yol alıyorduk. 19 Nisanda Trabzon'a çıktık. Birlikte Trabzon'a vali tayin olunan Galip Bey de vardı. Bu zat dehşetli ittihatçılar aleyhinde olmakla beraber yaşı ilerlemiş ve kuvvete karşı koyamayacak bir insandı. Birlikte Belediye dairesine gittik. Daha sonraki günlerde Trabzon'daki birlikleri, mektepleri, ambarları ve müesseseleri kâmilten gözden geçirdim. 30 Nisan da Trabzon'dan hareket ettim"²⁰.

Dört yıl çeşitli cephelerde Türk askerinin eşsiz kahramanlıklarına şahit olmuş ve 4 Aralık 1335 (1919)'de terhis olup İstanbul'dan Erzurum'a giderken Trabzon'a uğrayıp ve buranın durumunu yakından gören Cevad (Dursunoğlu) bey o günleri şöyle tasvir etmektedir;

"Trabzon o tarihlerde çok hareketli idi. İstilanın açtığı yaralar kabuk bağlamadan Mondros Mütakeresinin ağırlığı bu bölgenin üstüne çökmüştü. Kendilerini eski Pontus Krallığının mirasçısı sayan yerli Rumlar itilaf devletlerinin yardımına güvenerek kıpırdanmaya başlamışlardı. Fakat Trabzon'un şuurlu halkı, vatansever aydınları Pontus yılanının başkaldırmasına meydan vermemek, muhtemel felaketi daha başlangıçta önlemek için örnek bir birliklilik gösteriyorlardı. Genç, ihtiyar hepsi bir ağızdan konuşuyor, millet ve memleket müdafaasından başka bir kaygı göstermiyorlardı. Trabzon'un Türk Camiasından ayrılığını kabul etmeyen ve varlığını müdafaaya azmetmiş olan halkı "Trabzon Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti" etrafında toplanarak teşkilatlanmış ve davanın yazı ile müdafaasını Barutçuzade Faik Ahmet'in çıkardığı İstikbâl Gazetesi üstüne almıştır"²¹.

¹⁸ Mustafa Kemal (Atatürk), Nutuk-Söylev, Cilt:I, Ankara, 1986, s.5.

¹⁹ Mustafa Kemal, Nutuk, s.9.

²⁰ Kâzım Karabekir, İstiklâl Harbimiz. İstanbul, 1969, s.19-20.

²¹ Cevad Dursunoğlu, Milli Mücadele'de Erzurum, Ankara, 1946, s.23.

Rumların bu gayretleri karşısında Türkler hareketsiz kalmamışlar, bölgenin Yunanistan'a ilhakına engel olmak gayesiyle teşkilatlanmaya çalışmışlardır. 12 Şubat 1919'da, sınırları Batum'dan Samsun'a kadar uzanan Rize, Trabzon, Gümüşhane, Giresun, Ordu illerini içine alan Doğu Karadeniz bölgesinin Türk Devletinden ayrılmaz bir parça olduğunu bütün dünyaya ispat etmek, Milli hakları korumak, bu haklara dokunulmamasını sağlamak için etkili teşebbüslerde bulunmak ve bu gayenin dışında başka bir siyasetle uğraşmamak üzere merkezi Trabzon'da olan "Trabzon Muhafaza-i Hukuku Milliyet Cemiyeti" ni kurmuşlardır²².

Cemiyetin başkanlığına Murathanzade Ziya Bey getirilmiş, cemiyetin düşüncelerini yayma görevini de Faik Ahmet Bey'in sahibi olduğu İstikbâl gazetesi üzerine almıştır²³.

Faik Ahmet (Barutçu) Bey, 1894 yılında Trabzon'da doğmuştur. "Trabzon Muhafaza-i Hukuk-u Milliyet Cemiyeti"nin kurucularından Barutçuzade Hacı Ahmet Bey'in oğludur. İlk ve orta öğrenimini Trabzon'da, yüksek öğrenimini İstanbul Hukuk Fakültesinde tamamlamıştır". Askerlik görevini ifa ettikten sonra Trabzon'a dönen Barutçu, burada bu bölgenin en etkili yayın organı olarak bilinen "İstikbâl" gazetesini çıkarmaya başlamıştır.

Milli Kurtuluş Savaşımızın yanında yer alan İstikbâl gazetesi, bu görevini beklenen zaferin elde edildiği güne kadar Trabzon ve çevresinde devam ettirerek, diğer gazetelerle birlikte milli bağımsızlığımızın bayraktarlığı görevini yapmış, bu savaşta onurlu Anadolu basınına ön saflarında seçkin yerini almıştır. Faik Ahmet, kurtulustan sonra, Cumhuriyetin ilk yıllarında çevresinde sevilen ve saygı duyulan genç ve aydın bir kişi olmasına, gazetecilik tecrübesine ve uzun yıllar cemiyetçilik eylemlerine katılmasına rağmen zamanından önce aktif politikaya atılmak istememiştir.

1939 yılında Trabzon milletvekili seçilen Faik Ahmet Barutçu, uzun yıllar TBMM'de milletvekili olarak görev yapmıştır. I. Hasan Saka (10 Haziran 1947-08 Haziran 1948) ve II. Hasan Saka Kabinelerinde (10 Haziran 1948-10 Ocak 1949), devlet bakanı ve başbakan yardımcısı olarak görev almıştır. Daha sonraki yıllarını avukatlıkla geçiren Faik Ahmet Barutçu 14 Mart 1959 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir²⁴.

Milli Mücadele Döneminde İstikbâl Gazetesi

Milli mücadelenin amaç ve hedeflerine uygun olarak kurulan cemiyetlerle, basın arasında çeşitli ilgilerin olduğu bilinmektedir²⁵. Daha önce de ifade ettiğimiz

²² Demircioğlu., Faik Ahmet (Barutçu) Bey ve İstikbal Gazetesi, s. 54

²³ Mahmut Goloğlu, Erzurum Kongresi, Ankara, 1968, s. 17-19.

²⁴ Faik Ahmet Barutçu, Siyasi Anılar, Milliyet Yay. İstanbul, 1978, s. 603-605; T.B.M.M. Arşivindeki 1124 No'lu Faik Ahmet Barutçu'ya Ait Tercümeihal Kağıdı Örneği; İzzet Öztoprak, Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele, Ankara, 1898, s. 253.

²⁵ Akbulut, Dursun Ali, Albayrak Olayı, Erzurum, 1991, s. 9.

üzere, bütün Anadolu'da olduğu gibi, Trabzon aydınlarının, mütareke sonrasında Milli uyanış ve Milli savunma yolunda attıkları en önemli adımlarından biri de 11 Aralık 1918 de İstikbâl gazetesini çıkarmış olmalarıdır. Mondros Mütarekesini takip eden buhranlı günlerde yayım hayatına başlayan İstikbâl gazetesi, bazı değişikliklere uğramakla birlikte, aralıksız yedi yıla yakın bir süre Trabzon'un önemli bir basın organı olma özelliğini korumuştur.

Kesin olmamakla birlikte, Mart 1925'te yayım hayatının son bulduğu anlaşılan İstikbâl, Anadolu gazeteleri içinde en uzun ömürlü olanlardan biridir; 28 Ekim 1919'da 83'ncü, 17 Mart 1925'te ise 1426'ncı sayısı yayımlanmıştır.²⁶

Pontusçuluk kışkırtmalarına karşı²⁷ Pontus bölgesinde yabancı emellerini etkisiz hale getirerek bu bölgenin Yunanistan'a bağlanması emellerini boşa çıkarmak için çalışan ve Türk halkının milli haklarını, Wilson prensiplerine göre savunmak maksadıyla yayım hayatına başlayan İstikbâl gazetesi, Trabzon'da milli teşkilatlanmaya önemli katkılar sağlamıştır.²⁸

Trabzon aydınlarını İstikbâl gazetesini çıkarmaya sevk eden sebeplerin başında, Trabzon'un ve genelde bütün Anadolu'nun içinde bulunduğu o günkü olumsuz durumu gelmektedir.²⁹ 1916'dan beri şehri işgal altında tutan Rus kıtaları, daha yeni çekilmiş, işgalin ilk günlerinde Merzifon'a, Amasya'ya, Samsun'a, Giresun'a hicret eden aileler yavaş yavaş yuvaya dönmeye başlamışlardır. Rus gitmiş; fakat bir başka tehlike arkada kalmış ve her geçen gün artmaya başlamıştır. Öyle ki, yerli Rumlar, Yunanistan'ın ve İngiltere'nin de yardımıyla Anadolu'nun Karadeniz sahillerinde Pontus Cumhuriyetini kurmak gayreti içinde "Cumhuriyetin Merkezi Trabzon'dur" diyecek kadar ileri gitmişlerdir. Rum Metropolidi Hrisantos bütün bu faaliyetleri koordine etmiş, Trabzon'da çıkarılan iki Rum gazetesi (Epuhi İle Farosianedolis) bütün yayınlarını bu hedef üzerine yoğunlaştırmışlardır.³⁰

Askerlik dönüşü, memleketi böyle bir durumda bulan Faik Ahmet'in zihnini "Ne yapıp yapmalı, bir gazete çıkarmalı" düşüncesi kaplamış ve bu düşünce ile çalışmalara başlamıştır.³¹ Ancak Trabzon'da iki matbaa vardır ve bunların ikisi de Rumların elinde ve Rum gazetelerini basmaktadır. Vilayete ait bir matbaa olmakla birlikte, ne var ki orada da hususi gazete basılmasına müsaade

²⁶ Gazetenin tam bir koleksiyonu henüz mevcut değildir. 1920 yılından önce yayınlanan sayılardan pek azı kütüphanelerimize intikal etmiştir. 06 Nisan 1920 - 17 Mart 1925 tarihleri arasındaki sayıları ihtiva eden 7 Ciltlik bir koleksiyon, Mart 1991'de Faik Ahmet Barutçu'nun kızı Reşan Barutçu tarafından Karadeniz Teknik Üniversitesi Faik Ahmet Barutçu Kütüphanesine bağışlanmıştır; Mesut Çapa, "Milli Mücadele Döneminde İstikbâl Gazetesi", Atatürk Yolu II, S.10, (Kasım,1992), s.133-140.

²⁷ Sonyel, Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika, s. 93.

²⁸ Yücel Özkaya, Milli Mücadele'de Atatürk ve Basın (1919 -1921), Ankara, 1989, s.14 ; Orhan Koloğlu, Türk Basını, Kuvayı Milliye'den Günümüze, Ankara, 1993, s. 49.

²⁹ Demircioğlu, Faik Ahmet (Barutçu) Bey ve İstikbâl Gazetesi, s. 22.

³⁰ Ömer Sami Coşar, Milli Mücadele Basını, İstanbul 1964, s. 216.

³¹ Demircioğlu, Faik Ahmet (Barutçu) Bey ve İstikbâl Gazetesi, s. 27.

edilmemektedir. Bu şartlar altında Faik Ahmet arkadaşlarıyla çeşitli toplantılar yapmış ve her şeyden evvel teşkilatlanma gereği ortaya çıkmıştır. Buna göre de gazetenin ilk hedefi, teşkilatın kuruluşunu sağlamak olacaktır³².

Bu çalışmalar kısa zamanda meyvesini vermiş, Rum matbaacı Yorgo Mihailidi para karşılığında İstikbâl gazetesini basmayı kabul etmiştir. Böylece idarehanesi "Mihailidi matbaasında daire-i mahsusa" olan İstikbâl gazetesi 11 Aralık 1918 günü yayın hayatına başlamıştır. Başlangıçta haftada iki defa çıkan gazete sonra günlük şekle dönüşerek, hafta sonu hariç olmak üzere neşriyatına devam etmiştir³³. İstikbâl gazetesi, çıkışından itibaren haftalarca yalnız "Milli vahdet" ve birleşmekten bahis açmış daha sonraki yayınlarda "Wilson nazariyesine göre hukukumuzu müdafaa için bir cemiyet kurmamız şarttır" diyerek başlık atmıştır.

15 Şubat 1919 tarihli nüshada Trabzon Muhafaza-i Hukuki Milliye Cemiyetinin kurulmuş olduğunu müjdeleyen İstikbâl gazetesi ihtiyatlı yayını elden bırakmamıştır. Bütün bu ihtiyatlı yayınına rağmen, Yunanlıların 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal etmeleri üzerine bayrama başlayan Mihailidi Matbaası'nın Rum mürettep ve makinistleri İstikbâli o gün basmayı reddetmişlerdir. Faik Ahmet'in gazetesi ancak 19 Mayıs günü ikinci vakti çıkarılabilmektedir. İki gün evvel intişar edemeyişinin sebebini kapalı bir şekilde okuyucularına anlatana gazete; gazeteyi dizen müretteplerin ansızın işi terk etmeleri üzerine 17 Mayıs'ta çıkamadığını söylemekle iktifa etmiştir. İzmir'in işgali ve bununla ilgili Trabzonluların protestolarına dair kısa bir haberi de tek yapraklı gazetenin arka sahifesine iki sütun üzerine yerleşmiştir. İstikbâl gazetesinin yayınlanması esnasında karşılaşılan güçlükler bununla da kalmamıştır. Rum tüccarlarının İstikbâle kağıt satmamaları yüzünden bakkallara, kasaplara başvurulmuş ve bütün Temmuz ayı nüshaları ambalaj kağıdına basılmak zorunda kalmıştır. İstikbâl'in sekteye uğramaması ve Erzurum kongresi ile başlayan cereyanı kuvvetlendirmesi için yapılan çalışmalar bütün yollar denenerek devam ettirilemeye çalışılmıştır. Bu gaye ile İstikbâl gazetesi bir yandan Pontusçularla uğraşırken, bir yandan da Trabzon'da çıkan ve Milli Mücadele'ye muhalif yazılar yazan Ömer Fevzi'nin gazetesi Selamet'e karşı mücadele etmiştir³⁴.

Bütün bu olumsuz şartlara rağmen, İstikbâl gazetesini basmak üzere bir matbaa kurma çalışmaları ilk sonuçlarını vermeye başlamıştır. Nitekim, 1919 yılı sonlarında gazete idarehanesinin Sakız meydanında Barutçuzâde binasında daire-i mahsusada bulunduğu ve Cumartesi, Salı günleri neşrolunan siyasi, ilmi Türk gazetesi olduğu duyurulmuştur. 1920 yılının ilk günlerinde gazetenin kendi matbaasına kavuşmasından sonra idare ve basın yeri, Sakız Meydanında İstikbâl yurdu olmuş, zaman içerisinde İstikbâl gazetesi gerek sayfa sayısı, gerekse hafta içinde yayımladığı günler açısından bazı değişikliklere uğramıştır. Mesela, 6 Nisan

³² Coşar, Milli Mücadele Basını, s.217.

³³ Cumhuriyet Odabaşoğlu Trabzon Doğu Karadeniz Gazete ve Mecmuaları 1869-1928, Trabzon, 1987, s.28.

³⁴ Coşar, Milli Mücadele Basını, s.217-219.

1920 den itibaren ilk sayfadaki gazete başlığının altındaki “Şimdilik Haftada iki defa Cumartesi ve Salı günleri neşrolunur.” ifadesi daha sonra, 12 Mayıs 1920'den itibaren haftada iki defa Pazar ve Çarşamba günleri, 13 Aralık 1920'den itibaren Pazartesi ve Perşembe günleri yayımlanır şekline dönüşmüştür.

Gazetenin 27 Ocak 1921 günkü sayısının ilk sayfasında “Cumartesinden maada her gün neşrolunur Siyasi, İlimi, Müstakillülefkar Türk gazetesidir.” cümlesi yer almış ve nihayet, 30 Ocak 1923'den itibaren her gün yayımlanmaya başlamıştır. Haberler, muhtelif gazete ve ajanslardan temin edilmeye çalışılmış, Türk basını, özellikle İstanbul ve Ankara matbuatı yakından takip edilmiştir. Hakimiyet-i Milliye ve Yenigün gibi Ankara'da yayınlanan gazetelerden başka Anadolu'daki yerel gazetelerden de zaman zaman haber aktarılan gazetede, ayrıca, başta Yunan, İngiliz ve Fransız gazeteleri olmak üzere Avrupa basını; özellikle Azerbaycan, Rusya ve Kafkaslardaki olaylar hakkında Batum'da yayımlanan İslâm Gürcistanı gazetesi Gürcistan'ın resmi gazetesi, Barba ve bazen Moskova telsizi de önemli birer haber kaynağı olmuşlardır. Bunun yanında Ankara ve Batum'da özel muhabirler görevlendirilmiş, Ankara muhabiri Kemal Salih, Batum muhabiri Abdulhalim Hilmi olmuştur. 1920 yılından itibaren tüm Anadolu basınının da olduğu gibi İstikbâl'nde asıl haber kaynağı Mustafa Kemal Paşa'nın girişimiyle 6 Nisan 1920'de kurulan Anadolu Ajansı olmuştur. Ne var ki bu ajans haberlerini Anadolu'nun her tarafına kolaylıkla ulaştıramamıştır³⁵.

İstikbâl sütunlarını zenginleştirebilmek için çeşitli çarelere baş vurmuş, sütunlarını okuyucularına da açmış, değişik fikirlerin aynı çatı altında tartışılmasına zemin hazırlamıştır³⁶. Ayrıca değişik konularda yazılan yazı dizileri de gazetede yer almıştır. Bunlar arasında Ankara'da idam edilen Casus Mustafa Sagir ile ilgili 54 dizilik uzun bir yazı, 29 Mayıs – 24 Ağustos 1921 tarihleri arasında yayımlanmış, Pontus meselesi hakkında Yunan basınından tercüme edilen bir yazı dizisi dışında bu konuyla bağlantılı olarak yerli Hıristiyanlarla ilgili haberlere de yer verilmiştir. İstikbâl'de ayrıca Trabzon'a uğrayan yerli ve yabancı devlet adamları çeşitli vesilelerle yapılan miting ve zafer kutlamaları, yerel haberler, Yunan ve İngilizlerin yöredeki faaliyetleri ve Birinci Büyük Millet Meclisi seçimlerinin sonuçları hakkında bilgilere rastlamak da mümkündür.

Anlaşıldığı kadarıyla, Batum, Kafkaslar ve Rusya hakkında yapılacak araştırmalar bakımından da İstikbâl gazetesi önemli bir kaynaktır. İstikbalin hemen her sayısında görülen makalelerin büyük bir kısmı gazetenin sahibi ve başyazarı Faik Ahmet Barutçu tarafından yazılmıştır. Diğer yazılar ise Ebdulhamit Hüsnü, Nüzhet Haşim, Adnan Sabih, Salih Zeki, Abdulvahap, Ustazade Nazmi, Ahmet Hamdi, Ebul Nimet, Ali Şükrü tarafından kaleme alınmış, bazı yazılarda imzasız ya da imza yerine bir harf konularak yayımlanmıştır. Faik Ahmet yazdığı makalelerinde aydın kesimi muhatap almış ve bu sebeple ağır Osmanlıca terkipler

³⁵ Çapa, “Milli Mücadele Dönemi'nde İstikbâl Gazetesi”, s.135.

³⁶ Coşar, Milli Mücadele Basını, s.223.

kullanmaktan kaçınmayıp birçok yazılarında hukukçu nosyonunu ön plana çıkartmıştır. Mevcut gazete sayıları incelendiğinde Faik Ahmet'in birkaç ay istisna, Milli Mücadele döneminde sürekli makaleler yazdığı belirlenebilmektedir³⁷.

1 Aralık 1924 tarihinde Sıkıyönetimce kapanan gazete³⁸ bilahare reklam ismi ile çıkarken ismini Halk olarak değiştirmiş ve uzun yıllar neşriyata devam etmiştir.

Sonuç olarak, Trabzon Müdafaa-i Hukuk cemiyetinin yayın organı durumunda olan İstikbâl Gazetesi, Milli Mücadele dönemi boyunca Trabzon'da hatta bütün Karadeniz'de ve Doğu Anadolu'da halkın milli mücadeleyi desteklemesinde önemli rol oynayan bir gazetedir.

Özelde Pontuscuların genelde ise Anadolu'yu bölmek parçalamak isteyenlerin faaliyetlerine karşı basın yoluyla oldukça önemli mücadele veren İstikbâl Gazetesi, daha sonraki dönemlerde ülkeyi yönetenlerle fikir ayrılığına düşerek kapatılmıştır.

Ancak bu durum İstikbâl Gazetesi'nin ve onun çıkarlarının Milli Mücadeleye katkılarını göz ardı edilmesine sebep teşkil etmemektedir. Bir zamanlar üç kıtaya hakim olan Türk milletinin elinde kalan son toprak parçasını da kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı o buhranlı günlerde, bu toprakları vatan yapmada katkısı olan her hareketi minnetle anmak bizler için bir kadirşinaslık olmalıdır.

KAYNAKLAR

- AKBULUT, Dursun Ali, Albayrak Olayı, Erzurum, 1991.
- AKŞİN, Sinan, İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, I, İstanbul, 1992.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal Nutuk-Söylev, Cilt:1, Ankara, 1986.
- BARUTÇU, Faik Ahmet, Siyasi Anılar, Milliyet Yay. İstanbul, 1978.
- BİRİNCİ, Ali, Trabzon'da Matbuat ve Neşriyat Hayatı, İkinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri, Samsun, 1990.
- COŞAR, Ömer Sami Milli Mücadele Basını, İstanbul, 1964.
- ÇAPA, Mesut, "Milli Mücadele Döneminde İstikbâl Gazetesi", Atatürk Yolu, II, S.10, (Kasım, 1992).
- DEMİRCİOĞLU, Asuman, Faik Ahmet (BARUTÇU) Bey ve İstikbâl Gazetesi, (1918 Yılı Sonu ve 1922 Yılı), (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Erzurum, 1998.

³⁷ Çapa, "Milli Mücadele Dönemi'nde İstikbâl Gazetesi", s.135-13

³⁸ Kapatılmasında TBMM'de II Gruba ve bilhassa Trabzon Mebusu Ali Şükrü'ye yakınlığı da rol oynamıştır. Ali Birinci, Trabzon'da Matbuat ve Neşriyat Hayatı, İkinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri, Samsun, 1990, s.5.

- DURSUNOĞLU, Cevad, Milli Mücadele'de Erzurum, Ankara, 1946.
- GOLOĞLU, Mahmut, Erzurum Kongresi, Ankara, 1968.
- JAESCHKE, Gotthard, Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri (Çev. Cemal KÖPRÜLÜ), Ankara, 1991.
- KARABEKİR, Kazım, İstiklâl Harbimiz, İstanbul, 1969.
- KARAL, Enver Ziya, Osmanlı Tarihi, VIII, Ankara, 1983.
- KOLOĞLU, Orhan Türk Basını, Kuvayı Milliye'den Günümüze, Ankara, 1993.
- ODABAŞIOĞLU, Cumhur, Trabzon Doğu Karadeniz Gazete ve Mecmuaları, 1869-1928, Trabzon, 1987.
- ÖZEL, Sebahattin Milli Mücadele'de Trabzon , Ankara 1991.
- ÖZKAYA, Yücel, Milli Mücadele'de Atatürk ve Basın (1919 –1921), Ankara, 1989.
- ÖZTOPRAK, İzzet Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele, Ankara, 1989.
- SONYEL, Salâhi R. Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika .C.I ,Ankara, 1987.
- T.B.M.M. Arşivindeki 1124 No'lu Faik Ahmet BARUTÇU'ya Ait Tercümeihal Kağıdı Örneği.
- TAŞ, Necati Fahri, Nurettin Paşa ve Tarihi Gerçekler, İstanbul, 1997.

ABSTRACT

The attempts of the dividing and breaking into pieces of Turkey by the first World War winners cause local reaction.

In and around Trabzon the idea of establishing the Pontus-Greek State and the gang movements oppressing the people live there started the idea of establishing the Defense and Law societies so as to inform the people.

One of the media which supports this idea (especially addressing the people who live in and around Trabzon) is the İstikbal newspaper.

We can observe the importance of the İstikbal newspaper during the National Struggle with it publishing.

In those bad days Turkey was in trouble to lose its lands and we should appreciate all kind of patriotic movements which supports making the land motherland.